

Research Paper

Assessing the state of the right to the city approach in urban areas (Case study: Yazd city)

Behrouz Amerian ¹, Masoumeh Hafez Rezazade ^{2*}, Gholamreza Miri ²

¹ Ph.D. Candidate, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

² Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran.

ARTICLE INFO

Keywords:

Urban space,
Right to the city,
Areas,
Yazd.

Received:

30 September 2024

Received in revised form:

29 December 2024

Accepted:

29 December 2024

pp.18-33

ABSTRACT

Introduction: The right to the city emphasizes citizens' equitable access to urban resources, services, participation, and opportunities, promoting inclusive and sustainable urban development. Evaluating this approach is essential for improving urban governance and residents' quality of life.

Purpose: This study aims to assess the status of the right to the city approach across the urban areas of Yazd, Iran.

Geographical area: The study was conducted in Yazd, the capital city of Yazd Province, Iran.

Methodology: This applied descriptive study used library and field methods. Data were collected through questionnaires from 325 randomly selected citizens and analyzed using SPSS, one-way ANOVA, and Duncan's post hoc test.

Results and Discussion: The findings revealed significant differences in the right to the city indicators among the five urban districts. Duncan's post hoc test classified the districts into five distinct groups. District 3 achieved the highest mean score (4.42), followed by District 2 (3.43), District 4 (1.95), District 1 (1.65), while the historical district recorded the lowest score (1.49).

Conclusion: Strengthening institutional capacity, transparency, accountability, and participatory planning is essential to enhancing citizens' right to the city and promoting more balanced, inclusive, and sustainable urban development in Yazd.

Highlights:

1.The right to the city indicators differed significantly across the five urban districts of Yazd.

2.Strengthening participatory planning and urban governance is essential for achieving equitable and sustainable urban development.

*Corresponding author : rezazadeh2008@gmail.com

How to cite this article: Amerian, B., Hafez Rezazade, M., Miri, Gh. (2026). Assessing the state of the right to the city approach in urban areas (Case study: Yazd city). *Journal of Geographical Engineering of Territory*, 10 (1), 18-33. <https://doi.org/10.22034/jget.2024.481175.1579>

©2026 The author(s). This is an open access article distributed under Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

English Extended Abstract

Introduction

Cities are complex socio-spatial systems where physical, social, economic, and political factors shape urban life. Rapid urbanization and socio-economic inequality have intensified spatial disparities and unequal access to urban opportunities. Consequently, Henri Lefebvre's concept of the right to the city has become a key framework in urban planning. It emphasizes citizens' right to participate in urban decision-making, access public services equitably, and benefit from urban resources. Lefebvre viewed urban space as a socially produced environment shaped by power and capital, highlighting the need to reduce urban inequalities through greater citizen participation. Previous studies have explored the right to the city from perspectives such as social justice, urban regeneration, participatory planning, and spatial inequality. However, few have examined its practical realization in medium-sized Iranian cities, particularly at the district level. Yazd, a UNESCO World Heritage City, has experienced rapid urban growth and uneven development, creating noticeable disparities in access to urban services, participation opportunities, and quality of life. Therefore, evaluating the right-to-the-city approach in Yazd provides valuable evidence for promoting more equitable, inclusive, and sustainable urban development.

Purpose

The primary objective of this research is to evaluate the status of the right-to-the-city approach across the five urban districts of Yazd. Specifically, the study examines three principal dimensions of the right to the city, namely participation, urban vitality, and the appropriation of urban space, together with their associated indicators, to identify spatial inequalities among urban districts and compare their relative performance.

Geographical area

The study was conducted in Yazd, the capital of Yazd Province in central Iran. The city covers approximately 110 km² and consists of five urban districts: Districts 1, 2, 3, 4, and the Historic District. According to the 2016 national census, Yazd had a population of approximately 515,659. Its rapid urban expansion has created diverse socio-spatial conditions, making it an appropriate case study for evaluating the realization of the right-to-the-city concept.

Methodology

This study adopted an applied descriptive research design. Data were collected through both documentary (library) research and field surveys. The statistical population consisted of all citizens of Yazd (515,659 inhabitants). Based on Cochran's formula, 325 respondents were selected using simple random sampling. The research framework consisted of three major dimensions of the right to the city: participation, urban vitality, and the appropriation of urban space. Participation included indicators related to urban organization and citizen involvement in urban decision-making. Urban vitality comprised indicators of recreation, safety, and urban connectivity, while the appropriation of urban space included physical accessibility, control, and ownership. These indicators were measured using a structured questionnaire. The collected data were analyzed using SPSS software. Descriptive statistics were first calculated to determine the mean values of each indicator across the five districts. Levene's test confirmed the homogeneity of variances, after which one-way analysis of variance (ANOVA) was conducted to examine differences among the districts. Duncan's post hoc test was then applied to classify the districts according to their level of performance for each component of the right to the city.

Results and Discussion

The results revealed significant differences ($p < 0.01$) in the right-to-the-city indicators among Yazd's five urban districts. District 3 achieved the highest mean scores across most indicators, particularly for urban vitality (4.46), followed by Districts 2 and 4. In contrast, the Historic District recorded the lowest overall right-to-the-city score (1.49), while District 1 also showed relatively weak performance. Duncan's post hoc test confirmed that the five districts belonged to distinct performance groups. The superior performance of District 3 can be attributed to its modern urban structure, better infrastructure, and higher-quality public services. Conversely, the Historic District's lower performance is associated with limited

public spaces, preservation constraints, traffic congestion, and inadequate recreational facilities, which reduce urban vitality and citizens' perceptions of their right to the city. Overall, the findings indicate considerable spatial inequalities in access to urban opportunities and services, highlighting the need for more equitable urban planning, improved public spaces, and stronger citizen participation across Yazd.

Conclusion

The right-to-the-city approach provides an effective framework for promoting socially just, participatory, and sustainable urban development. The findings indicate that the realization of this concept varies considerably across Yazd's urban districts. District 3 exhibited the most favorable conditions, whereas the Historic District faced the greatest challenges in achieving equitable access to urban opportunities and services. The study highlights the need to strengthen institutional capacity, enhance transparency and accountability, encourage participatory urban governance, improve recreational and public spaces, and ensure a more equitable distribution of urban services. Particular attention should be devoted to the Historic District through integrated planning policies that simultaneously preserve its cultural heritage while improving residents' quality of life. The findings are consistent with previous national and international studies on the right to the city and confirm that equitable urban planning, inclusive governance, and citizen participation remain fundamental prerequisites for sustainable urban development. The results can support urban planners, municipal authorities, and policymakers in developing evidence-based strategies to reduce spatial inequalities and promote a more inclusive urban future for Yazd.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants of the present study.

ارزیابی وضعیت رویکرد حق به شهر در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر یزد)

بهروز عامریان^۱ , معصومه حافظ رضا زاده^{۲*}، غلامرضا میری^۲

^۱ دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

^۲ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
واژگان کلیدی: فضای شهری، حق به شهر، مناطق، یزد. تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۹ صص: ۳۳-۱۸	مقدمه: حق بر شهر بر دسترسی عادلانه شهروندان به منابع، خدمات، مشارکت و فرصت‌های شهری تأکید دارد و توسعه شهری فراگیر و پایدار را ترویج می‌کند. ارزیابی این رویکرد برای بهبود حکمرانی شهری و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان ضروری است. هدف: این پژوهش با هدف ارزیابی وضعیت رویکرد حق بر شهر در مناطق شهری یزد انجام شده است. قلمرو جغرافیایی: محدوده مطالعه، شهر یزد، مرکز استان یزد، ایران است. روش شناسی: این پژوهش از نوع توصیفی-کاربردی بوده و با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی انجام شد. داده‌ها از طریق پرسشنامه ۳۲۵ شهروند که به‌صورت تصادفی انتخاب شدند، گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS، آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) و آزمون تعقیبی دانکن تحلیل شدند. نتایج و بحث: نتایج نشان داد که شاخص‌های حق بر شهر در پنج منطقه شهری یزد تفاوت معناداری دارند. آزمون تعقیبی دانکن مناطق را در پنج گروه مجزا طبقه‌بندی کرد. منطقه ۳ با میانگین ۴/۴۲ بالاترین امتیاز را کسب کرد و پس از آن به‌ترتیب مناطق ۲ (۳/۴۳)، ۴ (۱/۹۵) و ۱ (۱/۶۵) قرار گرفتند، در حالی که بافت تاریخی با میانگین ۱/۴۹ پایین‌ترین امتیاز را به خود اختصاص داد. نتیجه‌گیری: تقویت ظرفیت‌های نهادی، شفافیت، پاسخگویی و برنامه‌ریزی مشارکتی برای ارتقای حق بر شهر شهروندان و دستیابی به توسعه شهری متوازن، فراگیر و پایدار در شهر یزد ضروری است.

نکات برجسته:

۱. شاخص‌های حق بر شهر در پنج منطقه شهری یزد تفاوت معناداری با یکدیگر دارند.

۲. تقویت برنامه‌ریزی مشارکتی و حکمرانی شهری برای تحقق توسعه شهری عادلانه و پایدار ضروری است.

استناد: عامریان، ب، حافظ رضا زاده، م، میری، غ (۱۴۰۵). ارزیابی وضعیت رویکرد حق به شهر در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر یزد). *مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین*، دوره (۱۰)، شماره (۱)، ۳۳-۱۸.

<https://doi.org/10.22034/jget.2024.481175.1579>

ناشر: آبادگران شهر و روستا

© نویسنده (گان) - این مقاله با دسترسی آزاد است

مقدمه

شهر مجموعه‌ای مرکب و پیچیده از فضاها و پهنه‌هایی فیزیکی و اجتماعی است (Martí, García-Mayor & Serrano, 2019: 191). شهرهای سراسر جهان مسئولیت توسعه فراگیر و پایدار را دارند (Allen Massingue & Oviedo, 2022). لذا، تأکید بر مفهوم شهروندمداری و به مثابه آن برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت فضاهای شهری شهروندمدار و دموکراتیک و توجه بر دیدگاه‌های اجتماعی و حقوقی در مسائل شهری، همواره اهمیت خاصی را در سطح جوامع شهری کسب نموده است. شهر، فضایی برای تحقق آمال کسانی است که دیار خود را ترک کرده‌اند و به امید یافتن زندگی بهتر به آن وارد می‌شوند. دست یافتن به اهدافی که شهروندان در پی آن هستند، به عنوان حق آنها در شهر و تحت عناوین مختلفی قلمداد می‌شود که حق به شهر^۱ یکی از مشهورترین آنهاست (Sultan Maleki, Elahi & Dauvdpour, 2024). حق به شهر، حق تغییر دادن خودمان از طریق تغییر دادن شهر است (Borhani & Esmaeili, 2024). با گسترش سریع شهرنشینی در جهان و لزوم توجه به عملکرد مدیریت این سیستم‌های شهری، مطالعه در زمینه زندگی شهری و شیوه‌های دسترسی ساکنان به حقوق شهروندی و برخورداری برابر آنها به این حقوق اهمیت زیادی می‌یابد (Carmen, 2020: 152). در این میان، دو مفهوم عمده "حق بودن"^۲ و "حق داشتن"^۳ قابل تفکیک است. بحث مفهومی از حق به شیوه‌ای دیگر نیز مورد توجه متفکرین قرار گرفته است (Farahzad, Rafieian, Kamyab, 2018). روش لوفور در برخورد با این مفاهیم، پیش کشیدن مسأله فضا در مفهوم عام و شهر در مفهوم خاص بود. از دید لوفور، فضا نه یک موجود ذهنی و نه یک موجود عینی، بلکه یک واقعیت اجتماعی است. این فضا علاوه بر ابزار تولید، ابزار کنترل، سلطه و قدرت نیز است. بنابراین فضا، سیاسی و ایدئولوژیک است. بررسی دیدگاه لوفور در حوزه حق به شهر نشان می‌دهد، از منظر او؛ حق به شهر قدرت شکل‌دهی به فضا را متعلق به استفاده‌کنندگان و نه سرمایه می‌داند (Sultan Maleki et al., 2024). مدینه فاضله ذاتی لوفور به طور همزمان نه تنها مربوط به زندگی روزمره، مالکیت و تولید حالت بلکه اشکال قدرت را نیز شامل می‌شود؛ چرا که این حق شهروندی می‌باشد، البته به معنای مشارکت مؤثر بخشی از ساکنان و شهروندان. ساکنان در تصمیمات و برنامه‌های شهرسازی باید وارد شوند. نظام خود مدیریت شهری، یک مفهوم نوآورانه در آن زمان بود که پایه و اساس این حق برای تحقق بخشیدن به جامعه آینده شهری می‌باشد (Zare Andarian, Zabihi & Kardar, 2023). از این‌رو و بنا بر فلسفه دیالکتیک لوفور، نه خانه، بلکه شهر است که ایجادکننده وجود و خودآگاهی شمرده می‌شود (Rahbari & Sharepour, 2013). لوفور با طرح مفهوم حق به شهر رویکردی نو و رادیکال نسبت به شهر مطرح نمود و ساختارهای اجتماعی و سیاسی قرن بیستم را به چالش کشید (Mitchell, 2003:19). حق معطوف به شهر مانع از آن می‌شود که کسی به دلیل سازماندهی تبعیض‌آمیز و جدایی‌طلبانه شهر از واقعیت شهری زندگی محروم شود (Piri, Gholipoor & Amiri, 2020). حق به شهر از دیدگاهی به تغییرات شهری منجر می‌شود که ماهیت شهروند و شهروند بودن را به عنوان چالشی مهم پیش‌روی شهرها قرار داده و شهر را مهمترین لایه تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری (مکانی که در آن ارزش اجتماعی فضاهای شهری با ارزش مبادله‌ای آن برابری می‌کند) معرفی می‌کند. از این‌رو، مفهوم حق به شهر مطرح شده توسط لوفور مفاهیمی چون عمومی بودن، تنوع و رقابت بر سر فضا را دربر می‌گیرد (Purcell, 2002:102).

در خصوص موضوع مقاله و حق به شهر مطالعات گوناگونی صورت گرفته است که عبارت‌اند از: وانگ و همکاران (۲۰۲۲)، در بررسی حق به شهر و برنامه‌ریزی تسهیلات اجتماعی برای سالمندان و نوسازی شهری در هنگ کنگ به این نتیجه رسیدند که نوسازی شهری به عنوان یک استراتژی مهم برنامه‌ریزی شهری، نابرابری در دسترسی به کالاهای عمومی را به طور مؤثر برطرف

¹ Right to the city

² Being right or just

³ Having right

نکرده است (Wang, Esther, Yu & Tsou, 2022). نظری عدلی و دونوان (۲۰۱۸)، در پژوهشی؛ حق به شهر: اعمال آزمون‌های عدالت برای سرمایه گذاری‌های حمل و نقل عمومی، به این نتیجه رسیدند که بسیاری از سیاست‌گذاران با دو چالش ناشی از افزایش تقاضای سفر و نابرابری مداوم اقتصادی- اجتماعی دست و پنجه نرم می‌کنند (Nazari Adli & Donovan, 2018). مارک پورسل (۲۰۰۲)، در مقاله‌ای با عنوان «واکاوی لوفور: حق به شهر و سیاست‌های شهری ساکنان»، با بیان اینکه تئوری حق به شهر لوفور رادیکال‌تر و بسیار گسترده‌تر از آن مفهومی است که رواج یافته است، با ارائه خوانش جدید از حق به شهر به عنوان "سیاست‌های شهری ساکنان شهر" حق به شهر را راه‌حلی برای مقاومت شهروندان در برابر ساختارهای تحمیلی و شکل‌دهنده به شهر و سیاستی برای دستیابی به فضاهای شهری می‌داند (Purcell, 2002). برهانی و اسماعیلی (۱۴۰۳)، در مقاله‌ای به رویکرد حق به شهر و تغییرات کاربری زمین شهری راهی به سوی شهر پایدار و عادلانه (مطالعه موردی: کلانشهر تهران)، پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که تجویزهای منبعث از رویکرد حق به شهر برای عوامل و شاخص‌های موثر بر تغییرات کاربری زمین می‌تواند از آثار کالایی شدن فضا کم کرده و شرایط را برای زایاشدن فضا مناسب‌تر کند و طی این فرایندها شهر به اجتماعی شدن فضا و افزایش قدرت اقتصادی بخش عمومی نزدیک‌تر می‌شود (Borhani & Esmaili, 2024). سلطان‌ملکی و همکاران (۱۴۰۳)، در مقاله‌ای به تحلیل فضایی تحقق اندیشه حق به شهر در شهرهای کوچک مطالعه موردی: شهرهای غرب استان مازندران پرداختند. نتایج نشان داد در بعد اجتماعی-فرهنگی شهر بلده و در بعد اقتصادی شهر کجور در اولویت اول قرار دارند (Sultan Maleki et al, 2024). غلامی و همکاران (۱۴۰۲)، در مقاله‌ای به تحلیل فضایی شاخص‌های حق به شهر: مطالعه موردی کلان شهر اهواز پرداختند. طبق نتایج، میزان تحقق حق به شهر در مناطق هشت گانه شهر اهواز مطلوب نبود. با این وجود، بررسی‌ها نشانگر آن بود که مناطق ۲ و ۸ وضعیت مناسب تری نسبت به سایر مناطق داشتند (Gholami, Saberi, Toghiani & Shams., 2024). ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)، در مقاله‌ای به شهر به مثابه اثر هنری تبیین نظری رویکرد حق به شهر لوفور در برنامه ریزی و توسعه شهری پرداختند. طبق نتیجه، توسعه شهری مبتنی بر حق به شهر امری یکپارچه از لحاظ عینی، ذهنی و حسی است که هم زمان به نکوهش ارزش مبادله و اولویت بخشی به ارزش استفاده از فضای شهری اشاره دارد (Ebrahimi, Alavi, Meshkini & Sadri, 2024). آزادبخت و همکاران (۱۴۰۲)، در مقاله‌ای به ارائه مدل مفهومی برای حق به شهر زنان و تحلیل ساختار علی آن در شهر اهواز پرداختند. نتایج مهم ترین و تاثیرگذارترین علت بر کاهش حق به شهر زنان در کلان شهر اهواز امنیت فضای شهری با ضریب مسیر علی ۰/۸۴ و پس از آن سیاست گذاری و طراحی های شهری با ضریب ۰/۷۹ است (Azadbakht & Jahanifar, 2023). نصیری‌آملی و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای به تعلق شهری و حق به شهر، مورد مطالعه: جوانان شهر آمل پرداختند. یافته‌ها نشان داد که وضعیت کلی حق به شهر در بین جوانان ساکن شهر آمل در حد متوسط است. جوانان آملی حس تعلق نسبتاً خوبی به این شهر دارند و برای تغییر وضع موجود تلاش می‌کنند؛ اما فرصت‌های ایجادشده را کافی و عادلانه نمی‌دانند (Nasiri amoli, Haghighatian & Abbasi asfjir, 2021). متقی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای به پردازش فلسفی- مفهومی حق به شهر از منظر مدیریت شهری پرداختند. نتیجه نشان داد که اگر ایده حق به شهر از سوی مدیریت شهری تحقق یابد، شاهد آن خواهیم بود که شهرها در آینده به فضاهایی پویا و پایدار تبدیل شوند (Mottaghi, Tala & Ghorbani Sepehr, 2020). جمع‌بندی تحقیقات گذشته نشان داد که مطالعات یادشده اکثراً در سطح کلان و در ارتباط با وضع موجود بوده است. در این راستا، در حوزه محدوده مورد مطالعه نیز پژوهشی صورت نگرفته است. فضای شهری عمومی بدون شک یکی از عناصر کلیدی در برنامه‌ریزی شهری است (WaiMaa, MingMak & Hai, 2020). مازلو^۱ فضاهای شهری را بستر زندگی و فعالیت شهروندان، که باید محیطی امن، سالم، پایدار و جذاب برای همه افراد با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان آن‌ها گروه‌های سنی، اجتماعی و جنسی فراهم، و پاسخی مناسب به تمام اقشار اجتماعی بدهد (Gholami, Saberi & Toghiani, 2023). توسعه شهری در دستگاه لوفوری از موضوع تولید فضا مستثنا نیست. بنابراین،

¹ Maslow

لازم است به منظور درک جدید از توسعه شهری از مفهوم تولید فضای لفور وام بگیریم (Ebrahimi et al., 2024). یکی از مفاهیم انسانی در مطالعات شهری و برنامه‌ریزی شهری معاصر مفهوم حق به شهر است (Mayer, 2009: 368). در سال ۱۹۶۷ میلادی، به دنبال بروز تنش‌های اجتماعی در جامعه شهری پاریس، هانری لوفور^۱ رساله تأثیرگذارش درباره حق به شهر را نوشت. وی در آن زمان، این حق را حق به زندگی شهری و نوعی درخواست همگانی برای ساختن شهری بر پایه عدالت، معنادارتر، سرزنده‌تر و عاری از خودبیگانگی می‌دانست (Fanni, 2020). امروزه، مفهوم حق به شهر که توسط لوفور مطرح گردید توجه روزافزونی را در حوزه برنامه‌ریزی شهری به خود جلب کرده است (Wang et al, 2022: 1092). دیدگاه حق به شهر در پاسخ به شهرگرایی نئولیبرال و نابرابری اجتماعی از جانب محافل دانشگاهی و حرکت‌های اجتماعی توسعه یافت (Dolatshah, Sarvar & Toklan, 2021). رویه فکری و سیاسی لوفور، نقد جامعه موجود به منظور باز کردن راهی به سمت جامعه‌ای دیگر، به سوی جهانی ممکن فراتر از سرمایه‌داری، دولت و جامعه مصرفی است (Lefebvre, 2009: 78). حق به شهر، یک حق بشری، شامل تعلق شهر به شهروندان و مشارکت آنان در امور شهری است (Sultan Maleki et al., 2024). حق به شهر یعنی هر کس بدون تبعیض جنسی، نژادی، قومی، سنی، جهت‌گیری‌های سیاسی و مذهبی، هویت، شخصیت فرهنگی و پایگاه اجتماعی و اقتصادی، حق به شهر، فضاهای شهر و خدمات آن را دارد. لوفور بر این باور است که انباشت سرمایه در جوامع سرمایه‌داری معاصر، از طریق شهری شدن اتفاق می‌افتد و همزمان نظارت بر و مراقبت از شهر از شهروندان گرفته و منافع حاصل از شهری شدن به نفع سرمایه (دولتی یا خصوصی) مصادره می‌شود. حق به شهر به طور عام درصدد پس گرفتن نظارت بر و مراقبت از شهر و استفاده از منافع شهری شدن سرمایه است. همچنین وی به عنوان پیشگام این نظریه حق به شهر را با حق زندگی شهری پیوند می‌زند؛ و چنین اظهار می‌دارد: شهر را نمی‌توان حق ساده و قابل مشاهده دانست یا آن را بازگشتی به شهرهای سنتی تلقی کرد. حق به شهر تنها با دگرگونی و بازسازی حق زندگی شهری قابل تعریف است. در حال حاضر در اغلب شهرهای جهان، مفهوم حق به شهر به مثابه کنشی برای گسترش حقوق زیست ساکنان شهری و دستیابی به حقوق شهروندی درک شده و از ضرورت‌های زیستی- حقوقی شهر تلقی می‌گردد (Yaghfoori & Kashefi, 2019). حق به شهر هانری لوفور، حق هنجاری و اخلاقی است نه مالکیتی و قضایی (Vaddiraju, 2016: 22). هر چند مفهوم حق به شهر جنبه‌های انتزاعی پیچیده و محل اختلاف دارد؛ اما تحلیل گران، شهری طی سال‌های اخیر آن را به شکلی فزاینده عملیاتی کرده و به منظور تعریف اهداف کنش‌های جدید شهری اجتماعی و نیز مجموعه‌ای از معیارهای برنامه‌ریزی به کار بسته‌اند (Alaadini & Jamshidinasab, 2015). حق به شهر مستلزم تعریف حق دستیابی نه تنها به آن چه در حال حاضر وجود دارد؛ بلکه همچنین به باز تولید شهری با تصاویر متفاوت و تعریف خوانش‌های نو از شهر موجود است. از این رو، حق به شهر رویکردی مبتنی بر جامعه، با هدف به رسمیت شناختن شهر به مثابه مکانی برای باز تولید روابط اجتماعی قدرت و حق مشارکت تعریف می‌شود (Dikeç, 2002). نوشته‌های لوفور در رابطه با حق به شهر ساختارهای اجتماعی و سیاسی شهری قرن بیستم را با ارائه گونه‌ای جدید از شهروندی در سطح شهر و متفاوت از شهروندی رسمی متأثر دولت ملت به چالش می‌کشد تا ناهمگونی‌ها، فضاهایی مشترک و اخلاقیات اجتماعی را با خود مطرح نماید (Moqaddam, Pourmohammadi & Roostaei, 2024). در رویکردهای نئولیبرال در فضای شهری، اعتقاد عمومی بر این است که راه‌حلی به جز بازار آزاد وجود ندارد و بازار تعیین‌کننده سهم طبقات اجتماعی است، ولی نظریه‌پردازان حامی رویکرد حق به شهر معتقدند که راه‌حل دیگری در برابر سرمایه‌داری به عنوان حق به شهر وجود دارد (Borhani & Esmaeili, 2024). در مجموع، حق به شهر مفهومی است. که در مقابل دیدگاه شیء‌انگارانه نسبت به شهر و اتحاد دولت و سرمایه در زندگی شهری مطرح می‌شود (Rashdi, Saremi & Shieh, 2024).

تحقیق حاضر بر روی شهر یزد صورت گرفته است. ورود مدرنیته به ایران، ساختار فضایی شهرهای ایران از جمله شهر یزد را دستخوش تغییر کرد. شهر یزد در سال‌های اخیر رشد شتابان و لجام گسیخته‌ای داشته عوامل مختلفی مانند مهاجرت گسترده روستا

¹ Henry Lefebvre

به شهر در دهه ۴۰ تاکنون و ... در گسترش فیزیکی شهر یزد نقش داشتند. جمعیت ۶۳۵۰۲ نفر یزد در سال ۱۳۳۵ به ۵۱۵۶۵۹ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است و به علت داشتن رشد طبیعی جمعیت، مهاجریپذیری، گسترش خدمات، داشتن هویت سیاسی و اداری به این شهر به عنوان مرکز استان، واگذاری زمین توسط ارگان‌های مختلف دولتی در شهر، برنامه‌های عمرانی کشور، تغییرات اجتماعی - اقتصادی و سیاسی کشور و در نهایت محیط طبیعی مساعد تحولات جمعیتی و کالبدی زیادی به خود دیده است. در شهر یزد برخی مناطق شهر در محاصره سرمایه است. نامکان‌ها شهر را درنور دیده‌اند و فضاهای عمومی را تقلیل داده و محلات حاشیه‌نشین در جای‌جای آن رشد کرده است. از این‌رو، شکاف و نابرابری فضایی به شدت نمایان شده است و قطب‌بندی جامعه روز به روز بیشتر می‌شود. با وجود چنین مسائلی، ضرورت توجه به مفهوم حق به شهر در شهر یزد احساس می‌شود. لذا پژوهش حاضر با هدف ارزیابی وضعیت رویکرد حق به شهر در مناطق شهری یزد، به دنبال پاسخگویی به این سوال اصلی می‌باشد: وضعیت شاخص‌های رویکرد حق به شهر در مناطق پنجگانه شهر یزد چگونه می‌باشد؟

روش شناسی (مواد و روش‌ها)

این پژوهش از نظر روش توصیفی و از نظر نتایج کاربردی است. اطلاعات مورد نیاز پژوهش به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. جامعه آماری تحقیق، شهروندان شهر یزد به تعداد ۵۱۵۶۵۹ نفر است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد، ۱۴۰۱). حجم نمونه، به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، بر اساس فرمول کوکران ۳۲۵ نمونه برآورد شده است. متغیرها را می‌توان در شاخص (اختصاص‌دهی شهر به خود (سهم فیزیکی، کنترل و مالکیت)، سرزندگی فضای شهری (تفریح، امنیت، ارتباطات شهری)، مشارکت (سازماندهی شهری، تصمیم‌گیری)) طبقه‌بندی نمود که هریک دربرگیرنده گویه‌های متعددی می‌باشد (جدول ۱). جهت تجزیه و تحلیل داده‌های خام از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های واریانس یک‌طرفه (ANOVA) و آزمون تعقیبی دانکن^۱، استفاده شده است.

جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های مورد بررسی

Table 1: Dimensions and indicators under study

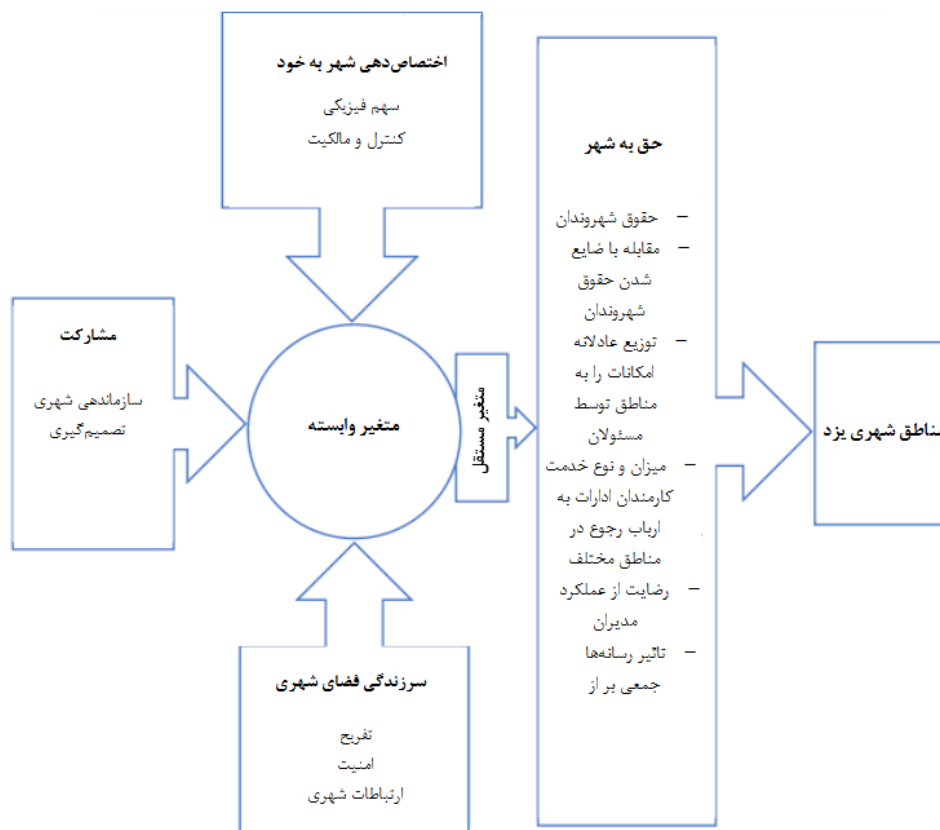
(متغیر مستقل)	
حقوق شهروندان	حق به شهر
مقابله با ضایع شدن حقوق شهروندان	
توزیع عادلانه امکانات را به مناطق توسط مسئولان	
میزان و نوع خدمت کارمندان ادارات به ارباب رجوع در مناطق مختلف	
رضایت از عملکرد مدیران	
تاثیر رسانه‌ها جمعی بر از مسئولان شهری	
میزان مشارکت در انتخابات شهری جهت تغییرات در مدیریت شهری	
میزان احساس امنیت از سوی دوربین‌های کنترل و نظارت شهر	
محدودیت رفت و آمد با دوستان و همکاران در مناطق مختلف شهری	
(متغیر وابسته)	
طراحی فضاهای فرهنگی و تفریحی با توجه به سن	سهم فیزیکی
طراحی فضاهای عمومی منطقه برای گروه‌های مختلف جنسی	
راحتی استفاده از فضاهای عمومی شهری	اختصاص‌دهی شهر به خود کنترل و مالکیت
تاثیر ساخت و سازها و تغییراتی کالبدی منطقه بر افراد	
مالکیت یا اجاره مسکن و تاثیر آن	
کنترلی بر ساخت و سازها و تصمیمات مربوط به فضای شهری	
توزیع عادلانه فضاهای تفریح و سرگرمی در این منطقه	

اختصاص‌دهی
شهر به خود

¹ Duncan

میزان شادی بخش و مفرح بودن منطقه	تفریح	سرزندگی فضای شهری
میزان دسترسی تفریحات شهری برای گروه‌های سنی		
میزان دسترسی تفریحات شهری برای گروه‌های جنسی		
میزان امنیت پارک‌ها و فضاهای عمومی	امنیت	
میزان احساس امنیت (اعتماد) در سطح خیابان‌ها و کوچه‌های منطقه		
احساس امنیت جسمی (ضرب و شتم، آسیب بدنی و غیره) در فضاهای عمومی، تفریحی و تجاری		
احساس امنیت روانی (ترس، دلهره، وحشت و غیره) در فضاهای عمومی، تفریحی و تجاری		
احساس امنیت مالی (کلاهبرداری، سرقت مالی و ...) در فضاهای عمومی، تفریحی و تجاری		
میزان احساس ترس در ساعات مختلف روز در سطح منطقه	ارتباطات شهری	
میزان راحتی در دسترسی به فضاهای بیرون از خانه		
میزان دسترسی به امکانات در مسافرت‌های درون شهری		
میزان کیفیت حمل و نقل عمومی در منطقه	سازماندهی شهری	
میزان دسترسی به وسایل نقلیه شهری		
طراحی مناسب سواره‌ها و پیاده‌ها	مشارکت شهری	
طراحی فضاهای عمومی شهر با توجه به نیاز شهروندان		
دخالت مردم در طراحی فضای زندگی‌شان		
رسیدگی مسئولان به خیابان‌ها و از پیاده‌روها		
میزان مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های شهری		
میزان تصمیم‌گیری‌های عمومی شهری با مشارکت شهروندان	تصمیم‌گیری	
حضور نمایندگانی از اقشار مختلف شهروندان در تصمیم‌گیرهای شهری		

برگرفته از: مطالعات تحقیقی

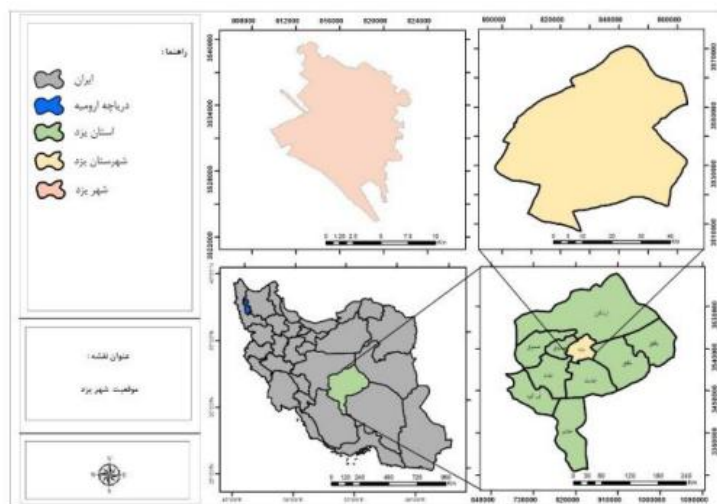

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق، برگرفته از: مطالعات تحقیقی

Figure 1. Conceptual model of the research

قلمرو جغرافیایی (محدوده مورد مطالعه)

شهر یزد به عنوان مرکز شهرستان یزد دارای وسعتی حدود ۱۱۰ کیلومترمربع در مرکز جغرافیایی استان یزد و در مختصات ۴۰ و ۳۱ تا ۳۲ عرض شمالی و ۱۰ و ۵۴ تا ۵۱ و ۵۴ طول شرقی واقع شده است و شامل پنج منطقه شهری (منطقه ۱، منطقه ۲، منطقه ۳، منطقه ۴ و بافت تاریخی) است. جمعیت ۶۳۵۰۲ نفر یزد در سال ۱۳۳۵ به ۵۱۵۶۵۹ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

شکل ۲. نقشه موقعیت مورد مطالعه؛ منبع: نگارندگان

Figure 2. Location map of the study area

یافته‌ها و بحث

به منظور ارزیابی و بررسی تفاوت وضعیت مؤلفه‌های حق به شهر در شهر یزد، از تحلیل تجزیه واریانس یک‌طرفه (ANOVA)، استفاده شد. در جدول ۲، آزمون بررسی واریانس‌ها در بین گروه‌های پژوهش برای ارزیابی و بررسی تفاوت وضعیت مؤلفه‌های حق به شهر در شهر یزد (بین مناطق پنج‌گانه)، انجام شده است. با توجه به مقدار (p) برابری واریانس‌ها برای کلیه شاخص‌های شهر بیوفیلیک در سطح $p \geq 0.05$ پذیرفته شده است. بنابراین، می‌توان از آزمون تعقیبی Duncan در تجزیه واریانس استفاده کرد.

جدول ۲. آزمون برابری واریانس‌ها در رابطه با مؤلفه‌های پژوهش

Table 2. Test of homogeneity of variances for the research components

مؤلفه	آماره لون	درجه آزادی	p- سطح معناداری
مشارکت	۱/۲۱	۴	۰/۲۰۱
سرزندگی فضای شهری	۱/۷۵	۴	۰/۱۳۹
اختصاص دهی شهر به خود	۲/۰۳	۴	۰/۰۹۶
حق به شهر	۱/۹۸	۴	۰/۱۲۱

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

جدول ۳، میانگین مؤلفه‌های حق به شهر به صورت تفکیکی در مناطق پنج‌گانه شهر یزد نمایش می‌دهد. در این خصوص بیشترین میانگین به دست آمده برای مؤلفه سرزندگی فضای شهری در منطقه سه به میزان ۴/۴۶ بود. همچنین کمترین میانگین در مؤلفه حق به شهر به میزان ۱/۴۹ در منطقه بافت تاریخی شهر یزد به دست آمد.

جدول ۳. آمار توصیفی مؤلفه‌های حق به شهر به تفکیک مناطق شهر یزد

Table 3. Descriptive statistics of the right-to-the-city components by the districts of Yazd

مؤلفه / مناطق	میانگین منطقه				بافت تاریخی
	۱	۲	۳	۴	
مشارکت	۱/۵۵	۳/۶۵	۴/۴۳	۱/۷۴	۱/۵۴
سرزندگی فضای شهری	۱/۵۴	۳/۵۲	۴/۴۶	۱/۷۱	۱/۵۷
اختصاص دهی شهر به خود	۱/۵۹	۳/۵۶	۴/۴۳	۱/۷۴	۱/۶۶
حق به شهر	۱/۶۵	۳/۴۳	۴/۴۲	۱/۹۵	۱/۴۹

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

برای ارزیابی و بررسی تفاوت مؤلفه‌های حق به شهر به صورت تفکیکی در مناطق پنج‌گانه شهر یزد، آزمون آنالیز واریانس در سطح اطمینان ۹۵ درصد انجام شد. بر اساس نتایج به دست آمده در جدول ۴، نتایج آزمون واریانس برای مؤلفه‌های مشارکت، سرزندگی فضای شهری، اختصاص دهی شهر به خود و حق به شهر در سطح معناداری یا اطمینان $p \leq 0.01$ به دست آمد. براساس نتایج مشخص شد که مؤلفه‌های حق به شهر در مناطق پنج‌گانه شهر یزد دارای تفاوت معنادار با یکدیگر هستند.

جدول ۴. نتایج آزمون واریانس در خصوص ارزیابی تفاوت مؤلفه‌های حق به شهر در شهر یزد

Table 4. Results of the analysis of variance (ANOVA) for evaluating the differences in the right-to-the-city components in Yazd

نوع	درجه آزادی	مجموع مربعات خطا	میانگین - مربعات خطا	آماره f	P-سطح معناداری
مشارکت	بین گروه‌ها	۴	۴۵۰/۴۹۵	۱۱۲/۶۲۴	۰/۰۰۰
	داخل گروه‌ها	۳۲۰	۴۵/۹۰۱	۰/۱۴۳	
	مجموع	۳۲۴	۴۹۶/۳۹۶		
سرزندگی فضای شهری	بین گروه‌ها	۴	۴۳۹/۵۸۴	۱۰۹/۸۹۶	۰/۰۰۰
	داخل گروه‌ها	۳۲۰	۶۴/۳۹۱	۰/۲۰۱	
	مجموع	۳۲۴	۵۰۳/۹۷۵		
اختصاص دهی شهر به خود	بین گروه‌ها	۴	۴۲۲/۳۰۲	۱۰۵/۵۷۶	۰/۰۰۰
	داخل گروه‌ها	۳۲۰	۷۶/۶۳۲	۰/۲۳۶	
	مجموع	۳۲۴	۴۹۷/۹۳۵		
حق به شهر	بین گروه‌ها	۴	۳۸۶/۲۹۶	۹۶/۵۷۴	۰/۰۰۰
	داخل گروه‌ها	۳۲۰	۱۷/۶۶۷	۰/۰۵۵	
	مجموع	۳۲۴	۴۰۳/۹۶۳		

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

مشارکت: نتایج آزمون تعقیبی دانکن در جدول ۵، برای ارزیابی و بررسی تفاوت مشارکت در مناطق پنج‌گانه شهر یزد براساس دیدگاه پاسخگویان، مشخص کرد که مناطق پنج‌گانه شهر یزد بر اساس مؤلفه مشارکت از لحاظ رویکردهای حق به شهر در چهار رده متفاوت قرار دارند. در این خصوص منطقه سه از لحاظ رویکردهای مشارکتی حق به شهر، در بهترین وضعیت قرار دارد زیرا این منطقه بالاترین میانگین داشته و در بهترین وضعیت قرار گرفته است. پس از آن، به ترتیب اولویت مناطق دو و چهار بودند. در نهایت، مناطق یک و بافت تاریخی در بدترین شرایط نسبت به سایر مناطق شهری از منظر نمونه مورد مطالعه در شهر یزد قرار داشتند.

جدول ۵. نتایج آزمون دانکن در خصوص وضعیت مشارکت در مناطق پنج‌گانه شهر یزد

Table 5. Results of Duncan's test on the status of participation in the five districts of Yazd

مشارکت	منطقه				
		اول	دوم	سوم	چهارم
	بافت تاریخی				۱/۵۴
	یک				۱/۵۵
	چهار				۱/۷۴
	دو				۳/۶۵
	سه				۴/۴۳
	اطمینان	۱	۱	۱	۰/۹۴۹

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

سرزندگی فضای شهری: نتایج آزمون تعقیبی دانکن در جدول ۶، برای ارزیابی و بررسی تفاوت سرزندگی فضای شهری در مناطق پنج‌گانه شهر یزد براساس دیدگاه پاسخگویان، مشخص کرد که مناطق پنج‌گانه شهر یزد براساس مؤلفه سرزندگی فضای شهری از لحاظ رویکردهای حق به شهر در چهار رده متفاوت و یک رده بینایی قرار دارند. در این خصوص منطقه سه از لحاظ سرزندگی فضای شهری در رابطه با حق به شهر، در بهترین وضعیت قرار دارد زیرا این منطقه بالاترین میانگین داشته و در بهترین وضعیت قرار گرفته است. پس از آن، به ترتیب اولویت مناطق دو و چهار بودند. منطقه بافت تاریخی در یک حالت بینایی با مناطق چهار و یک قرار داشت و در نهایت، منطقه یک در بدترین شرایط نسبت به سایر مناطق شهری از منظر نمونه مورد مطالعه در شهر یزد قرار داشتند.

جدول ۶. نتایج آزمون دانکن در خصوص وضعیت سرزندگی فضای شهری در مناطق پنج‌گانه شهر یزد

Table 6. Results of Duncan's test on the status of urban vitality in the five districts of Yazd

سرزندگی فضای شهری	منطقه				
		اول	دوم	سوم	چهارم
	یک				۱/۵۴
	بافت تاریخی				۱/۵۷
	چهار				۱/۷۱
	دو				۳/۵۲
	سه				۴/۴۶
	اطمینان	۱	۱	۰/۰۸۴	۰/۷۲۵

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

اختصاص‌دهی شهر به خود: نتایج آزمون تعقیبی دانکن در جدول ۷، برای ارزیابی و بررسی تفاوت اختصاص‌دهی شهر به خود در مناطق پنج‌گانه شهر یزد براساس دیدگاه پاسخگویان، مشخص کرد که مناطق پنج‌گانه شهر یزد براساس مؤلفه اختصاص‌دهی شهر به خود از لحاظ رویکردهای حق به شهر در سه رده متفاوت قرار دارند. در این خصوص منطقه سه از لحاظ اختصاص‌دهی شهر به خود در رابطه با حق به شهر، در بهترین وضعیت قرار دارد زیرا این منطقه بالاترین میانگین داشته و در بهترین وضعیت قرار گرفته است. پس از آن، منطقه دو نسبت به دیگر مناطق شهر یزد وضعیت بهتری داشت. مناطق چهار، بافت تاریخی و در نهایت، منطقه یک در بدترین شرایط نسبت به سایر مناطق شهری از منظر نمونه مورد مطالعه در شهر یزد قرار داشتند.

جدول ۷. نتایج آزمون دانکن در خصوص وضعیت اختصاص دهی شهر به خود در مناطق پنج گانه شهر یزد

Table 7. Results of Duncan's test on the status of the appropriation of the city in the five districts of Yazd

منطقه	اختصاص دهی شهر به خود		
	سوم	دوم	اول
یک	۱/۵۹		
بافت تاریخی	۱/۶۶		
چهار	۱/۷۴		
دو	۳/۵۶		
سه		۴/۴۳	
اطمینان	۰/۷۲۵	۰/۰۸۴	۱

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

حق به شهر: نتایج آزمون تعقیبی دانکن در جدول ۸، برای ارزیابی و بررسی تفاوت مؤلفه حق به شهر در مناطق پنج گانه شهر یزد براساس دیدگاه پاسخگویان، مشخص کرد که مناطق پنج گانه شهر یزد بر اساس رویکردهای حق به شهر در پنج رده متفاوت قرار دارند. در این خصوص منطقه سه از لحاظ مؤلفه‌های حق به شهر، در بهترین وضعیت قرار دارد زیرا این منطقه بالاترین میانگین (۴/۴۲) داشته و در بهترین وضعیت قرار گرفته است. پس از آن، به ترتیب اولویت مناطق دو (۳/۴۳ درصد)، چهار (۱/۹۵ درصد)، منطقه یک (۱/۶۵ درصد) و در نهایت، منطقه بافت تاریخی (۱/۴۹ درصد) در بدترین شرایط نسبت به سایر مناطق شهری از منظر نمونه مورد مطالعه در شهر یزد قرار داشت.

جدول ۸. نتایج آزمون دانکن در خصوص حق به شهر در مناطق پنج گانه شهر یزد

Table 8. Results of Duncan's test on the right to the city in the five districts of Yazd

منطقه	حق به شهر				
	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول
بافت تاریخی	۱/۴۹				
یک		۱/۶۵			
چهار			۱/۹۵		
دو			۳/۴۳		
سه				۴/۴۲	
اطمینان	۱	۱	۱	۱	۱

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

بر اساس نتایج حاصل از نتایج آزمون دانکن، برای شاخص‌های شاخص (اختصاص دهی شهر به خود (سهم فیزیکی، کنترل و مالکیت)، سرزندگی فضای شهری (تفریح، امنیت، ارتباطات شهری)، مشارکت (سازماندهی شهری، تصمیم‌گیری))، بیشترین سطح مطلوبیت مربوط به منطقه (۳ قسمت جنوبی شهر) بوده است. به علاوه، به ترتیب مناطق ۲، ۴ و بافت تاریخی در رده‌های بعدی اولویت‌بندی جای گرفته‌اند. این منطقه از (میدان امام علی در جنوب شهر تا بلوار آیت‌الله کارزرونی در متی‌الیه جنوب شهر)، را شامل می‌شود که ۲۶۷۷ هکتار و ۸۷۹۶۴ نفر جمعیت دارد. در این منطقه اکثر مراکز آموزش عالی (دانشگاه علوم پزشکی، دانشگاه آزاد و...) قرار دارد.

منطقه ۳ شهر یزد با توجه به ساختارهای شهری از جزو مناطق جدید شهر محسوب می‌شود که در آن مولفه‌های انسجام و همبستگی اجتماعی و مشارکت فعال مردمی (همگنی اجتماعی)، استفاده مفید و بعینه از فضاهای شهری با توجه به عملکرد و... مطلوبترین وضعیت را به خود اختصاص داده است.

همچنین منطقه بافت تاریخی شهر یزد، به واسطه برخورداری از ویژگی تاریخی با پایین‌ترین سطح سکونت، (۶۸۸۴۰ نفر) نامطلوب‌ترین وضعیت را در میان سایر مناطق را دارا می‌باشد. البته باید این نکته را در نظر داشت این منطقه با توجه به اینکه کمترین مساحت را در میان مناطق شهری یزد با (۱۲۸۵ هکتار)، دارا است، با کمبود فضاهای تفریحی و باز (البته تاریخی بودن این منطقه و نیاز به حفظ بناهای و آثار تاریخی مزید بر علت است) و حجم تردد و عبور و مرور سنگین و حضورپذیری مردم ساکن در شهر و گردشگران، سرزندگی فضای شهری را کاهش داده است که این خود در اولویت‌بندی سهم خاصی داشته است.

نتیجه‌گیری

دیدگاه حق به شهر در پاسخ به شهرگرایی نئولیبرال و نابرابری اجتماعی از جانب محافل دانشگاهی و حرکت‌های اجتماعی توسعه یافت. رویه فکری و سیاسی لوفور، نقد جامعه موجود به منظور باز کردن راهی به سمت جامعه‌ای دیگر، به سوی جهانی ممکن فراتر از سرمایه‌داری، دولت و جامعه مصرفی است. حق به شهر، یک حق بشری، شامل تعلق شهر به شهروندان و مشارکت آنان در امور شهری است. حق به شهر یعنی هر کس بدون تبعیض جنسی، نژادی، قومی، سنی، جهت‌گیری‌های سیاسی و مذهبی، هویت، شخصیت فرهنگی و پایگاه اجتماعی و اقتصادی، حق به شهر، فضاهای شهر و خدمات آن را دارد. هدف پژوهش ارزیابی وضعیت رویکرد حق به شهر در شهر یزد بوده است. نتایج مشخص کرد که مناطق پنج‌گانه شهر یزد بر اساس رویکردهای حق به شهر در پنج رده متفاوت قرار دارند. در این خصوص، منطقه سه از لحاظ مؤلفه‌های حق به شهر، در بهترین وضعیت قرار دارد؛ زیرا این منطقه بالاترین میانگین (۴/۴۲) داشته و در بهترین وضعیت قرار گرفته است. پس از آن، به ترتیب اولویت، مناطق دو (۳/۴۳) درصد، چهار (۱/۹۵) درصد، منطقه یک (۱/۶۵) درصد و در نهایت، منطقه بافت تاریخی (۱/۴۹) درصد در بدترین شرایط نسبت به سایر مناطق شهری از منظر نمونه مورد مطالعه در شهر یزد قرار داشت. همچنین، بیشترین میانگین به دست آمده برای مؤلفه سرزندگی فضای شهری در منطقه سه به میزان ۴/۴۶ درصد و کمترین میانگین در مؤلفه حق به شهر به میزان ۱/۴۹ درصد در منطقه بافت تاریخی به دست آمد. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های دیگر تحقیق وانگ و همکاران (۲۰۲۲)، برهانی و اسماعیلی (۱۴۰۳)، غلامی و همکاران (۱۴۰۲)، رحیمی (۱۴۰۰)، فنی (۱۳۹۹) و ... مطابقت داشت. در شهر یزد با توجه به نظام مدیریت شهری، نهادهای محلی و شهری، مقامات محلی، شورای اسلامی شهر و بخصوص شهرداری، در این میان، اهمیت و جایگاه خاصی دارند؛ بنابراین، اساساً بدیهی‌ترین گام در این زمینه، بررسی و مطالعه آگاهی شهروندان از حقوق و مسئولیت‌های شهروندی نسبت به امور شهری و عوامل اجتماعی موثر بر آن است. چون پایه اصلی برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری توسعه فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، کسب آگاهی علمی در این زمینه است.

پیشنهادهای کاربردی منطبق با نظریه راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا

در چارچوب راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا، پیشنهادهای کاربردی برای ارزیابی وضعیت رویکرد حق به شهر در مناطق شهری به شرح زیر است:

- طراحی شبکه مسیرهای دسترسی و کریدورهای تعاملات اجتماعی-فرهنگی: ایجاد کریدورهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری با حداقل دخالت در بافت تاریخی و ساختار طبیعی شهر (مسیرهای سایه‌دار با مصالح بوم‌آورد نظیر آجر و خشت، پل‌های سبک، مسیرهای پیاده‌روی نشانه‌گذاری شده برای اتصال محورهای تاریخی نظیر میدان امیرچخماق، مسجد جامع و زندان اسکندر) به منظور افزایش حضورپذیری و سرزندگی فضای شهری، به‌ویژه در بافت تاریخی و منطقه یک با پایین‌ترین میانگین سرزندگی (۱/۵۴) و (۱/۵۷).

- توسعه زیرساخت‌های اجتماع‌محور و بوم‌سازگار در مناطق محروم: استقرار سراهای محله (خانه‌های اجتماع) در مناطق یک و بافت تاریخی مبتنی بر معماری هم‌ساز با اقلیم کویر (بادگیر، خشت، حیاط مرکزی، استفاده از سرمایش طبیعی)، با تأکید بر انرژی‌های تجدیدپذیر (انرژی خورشیدی برای تأمین روشنایی و سرمایش)، مدیریت یکپارچه پسماند و پساب (سیستم‌های تصفیه طبیعی،

کمپوست)، و تجهیز به فضاهای اجتماعات، کارگاه‌های آموزشی (صنایع دستی، گردشگری، حقوق شهروندی) و مراکز تفریحی به منظور افزایش مشارکت شهروندی از ۱/۵۵ به سطح مطلوب‌تر.

- ساماندهی فضایی-زمانی حضورپذیری در بافت تاریخی بر اساس ظرفیت تحمل اکولوژیک و کالبدی: تعیین ظرفیت تحمل فضایی بافت تاریخی با مساحت ۱۲۸۵ هکتار و جمعیت ۶۸۸۴۰ نفر، تدوین برنامه مدیریت ظرفیت تحمل فضا (تعیین سقف مجاز گردشگر در روز بر اساس زیرساخت‌های موجود آب، فاضلاب و پارکینگ، تفکیک زمانی حضور گردشگران و ساکنان در ایام پیک گردشگری)، و تعیین پهنه‌های حفاظتی (بناهای تاریخی با دسترسی محدود)، پهنه‌های توسعه گردشگری پایدار (بازارچه‌های صنایع دستی، اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مسیرهای فرهنگی)، و پهنه‌های مشارکت محلی (واگذاری مدیریت فضاهای عمومی به ساکنان) به منظور کاهش فشار بر بافت تاریخی و افزایش کیفیت زندگی ساکنان.

Reference

- Alaadini, P., & Jamshidinasab, M. (2015). Mehr Housing and New Communities' Right to the City: A Case Study of the Parand Project. *Community Development (Rural and Urban)*, 7(2), 241-258. (In Persian). Doi: [10.22059/jrd.2015.60562](https://doi.org/10.22059/jrd.2015.60562)
- AllenMassingue, S., & Oviedob, D. (2022). Walkability and the Right to the city: A snapshot critique of pedestrian, *Research in Transportation Economics*, 86, 1-87. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0739885921000214>
- Azadbakht, M., & Jahanifar, M. (2023). Presentation of a Conceptual Model for Women's Right to City and its Causal Structure Analysis in Ahvaz. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 11(2), 153-173. (In Persian). Doi: [10.22059/jurbangeo.2023.352562.1768](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.352562.1768)
- Borhani, K., & Esmaeili, S. (2024). Right to the city approach and urban land use change A way to a sustainable and just city (Case Study: Tehran city). *Human Geography Research*, 56(2), 135-148. (In Persian). Doi: [10.22059/jhgr.2023.349726.1008551](https://doi.org/10.22059/jhgr.2023.349726.1008551)
- Carmen, Sh.M. (2020), The more-than-human right to the city: A multispecies reevaluation, *Journal of Urban Affairs*, 44(2), 137-155. Doi: [10.1080/07352166.2020.1734014](https://doi.org/10.1080/07352166.2020.1734014)
- Dikeç, M. (2002) Police, politics, and the right to the city, *GeoJournal*, 58(2), 91-98. Doi: [10.1023/B:GEJO.0000010828.40053.de](https://doi.org/10.1023/B:GEJO.0000010828.40053.de)
- Dolatshah, S., Sarvar, R., Toklan, A. (2021). An analysis of livability indicators with the right to the city approach, case study: Bandar Mahshahr. *Quarterly of New Approaches in Human Geography*, 13(3), 110-131. (In Persian) URL: <https://sid.ir/paper/1035233/fa>
- Ebrahimi, M., Alavi, S. A., Meshkini, A., & Sadri, H. (2024). Towards the city as the oeuvre: A theoretical explanation of the right to the city of Lefebvre in development and urban planning. *Iranian Journal of Sociology*, 24(2), 5-33. (In Persian) Doi: [10.30488/gps.2023.359631.3575](https://doi.org/10.30488/gps.2023.359631.3575)
- Fanni. Z. (2020). The analysis the view of right to the urban life and facing Coronavirus (COVID- 19). *Disaster Prev. Manag. Know.* 10 (3):211-218. (In Persian). Dor: [20.1001.1.23225955.1399.10.3.1.1](https://doi.org/20.1001.1.23225955.1399.10.3.1.1)
- Farahzad, M., Rafieian, M., Kamyab, S, Arghan, A. (2018). Identifying the Factors Influencing the Presence and Participation of Women in Urban Space from View of Right to the City. *GeoRes*; 33 (1) :95-108. (In Persian). Doi: [10.29252/geores.33.1.95](https://doi.org/10.29252/geores.33.1.95)
- Gholami, M, Saberi, H, Toghyani, S, (2023). A Spatial Analysis of Urban Space Desirability: A Case of Ahwaz Metropolitan Areas. *Journal of Environmental-based Territorial Planning*; 61 (16): 49-70. (In Persian)
- Gholami, M, Saberi, H, Toghyani, S, Shams, M. A. (2024). Spatial analysis of right to the city indicators: A case study of Ahwaz metropolis. *GeoRes*; 38 (2):245-253. (In Persian). Doi: [10.58209/geores.38.2.245](https://doi.org/10.58209/geores.38.2.245)
- Lefebvre, H. (1996). *The right to the city. Writings on Cities*, translated and edited by Eleonore Kofman and Elizabeth Lebas, UK: Blackwell.
- Martí, P., García-Mayor, C., Serrano-Estrada, L. (2019). Identifying opportunity places for urban regeneration through LBSNs. *Cities*, (90).191-206. Doi: [10.1016/j.cities.2019.02.001](https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.02.001)

- Mayer, M. (2009). the 'Right to the City' in the context of shifting mottos of urban social movements, *City*, 13(102).362-374. Doi: [10.1080/13604810902982755](https://doi.org/10.1080/13604810902982755)
- Mitchell, D. (2003). *The right to the city: Social justice and the fight for public space*, Guilford Press.
- Moqaddam, M., Pourmohammadi, M., & Roostaei, S. (2024). Study and analysis of the theory of the Right to the City and its role in the realization of good urban governance in the metropolis of Tabriz. *Geographical Engineering of Territory*, 7(4), 847-864. (In Persian). Dor: [20.1001.1.25381490.1402.7.4.7.7](https://doi.org/20.1001.1.25381490.1402.7.4.7.7)
- Mottaghi, A., Tala, H., & Ghorbani Sepehr, A. (2020). Philosophical-conceptual processing of the right to the city from the perspective of urban management. *Human Geography Research*, 52(4), 1235-1255. (In Persian). Doi: [10.22059/jhgr.2019.276853.1007869](https://doi.org/10.22059/jhgr.2019.276853.1007869)
- Nasiri amoli, R., Haghighatian, M., Abbasi asfjir, A. A. (2021). Investigating the Relationship between Identity and Place Dependence with the Right to the City (Case Study: 19-35 Years Old Youth in Amol City). *scds*; 10 (2) :158-181. (In Persian). URL: <http://scdsjournal.ir/article-1-1385-fa.html>
- Nazari Adli, S. Donovan, M. (2018). Right to the city: Applying justice tests to public transport investments, *Transport Policy*. 66, 56–65. Doi: [10.1016/j.tranpol.2018.03.005](https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2018.03.005)
- Piri, A., Gholipoor, S., & Amiri, N. (2020). sadeghieh town the right of the city in kermanshah. *International political economy studies*, 2(2), 687-712. (In Persian). Doi: [10.22126/ipes.2020.4484.1171](https://doi.org/10.22126/ipes.2020.4484.1171)
- Purcell, M. (2002), the right to the city and its urban politics of the inhabitant, *GeoJournal*, 58(2), 99-108.
- Rahbari, L., & Sharepour, M. (2013). Ciender and Right to the City: A Test of Lefebvre's Theory. *Iranian Journal of Sociology*, 15(1), 116-141. (In Persian). Dor: [20.1001.1.17351901.1392.14.1.5.5](https://doi.org/20.1001.1.17351901.1392.14.1.5.5)
- Rashdi, M., Saremi, H., & Shieh, I. (2024). Investigating the legal status of the right to the city in the resolutions of the Supreme Council of Urban Planning and Architecture of Iran with an emphasis on the methodology of urban development plans. *Urban Economics and Planning*, 4(4), 132-147. (In Persian). Doi: [10.22034/uep.2024.442219.1460](https://doi.org/10.22034/uep.2024.442219.1460)
- Sultan Maleki, R., Elahi, M., & Dauvdpour, Z. (2024). Spatial analysis of the realization of the idea of the right to the city in small cities in the case study of Western cities of Mazandaran province. *Sustainable city*, 7(1), 79-96. (In Persian). Doi: [10.22034/jsc.2023.375853.1671](https://doi.org/10.22034/jsc.2023.375853.1671)
- Vaddiraju, A. K., (2016). Urban Governance and the Right to the City. *Economic and Political Weekly EPW AUGUST*, 6, 21–23. URL: <https://www.jstor.org/stable/44004699>
- Wai Maa, K., MingMak, C., Hai Ming, W. (2020). Effects of environmental sound quality on soundscape preference in a public urban space. *Applied Acoustics*, 171: 1-10. Doi: [10.1016/j.apacoust.2020.107570](https://doi.org/10.1016/j.apacoust.2020.107570)
- Wang, S., Esther, H. K. Y., Yu, Y., & Tsou, J. Y. (2022). Right to the city and community facility planning for elderly: The case of urban renewal district in Hong Kong. *Land Use Policy*, 114, 105978. Doi: [10.1016/j.landusepol.2022.105978](https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.105978)
- Yaghfoori, H., & Kashefi, D. (2019). Evaluation of the components derived from the right to the city (Case study: Piranshahr city). *Research and urban planning*, 9(35), 57-68. (In Persian). Dor: [20.1001.1.22285229.1397.9.35.5.8](https://doi.org/20.1001.1.22285229.1397.9.35.5.8)
- Zare Andarian, G., Zabihi, H., Kardar, S. (2023). The relationship between "citizenship rights" and "architectural and urban planning rights" with an emphasis on "theory of the right to the city". *jgs*; 23 (69): 1-15. (In Persian) Doi: [10.61186/jgs.23.69.155](https://doi.org/10.61186/jgs.23.69.155)